

Sygn. akt V CK 855/04

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 lipca 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Lech Walentynowicz (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

SSN Elżbieta Skowrońska-Bocian

w sprawie z powództwa Miejskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej W. S.A z siedzibą w W.

przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko - Własnościowej im. (...) w W. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 7 lipca 2005 r., kasacji strony powodowej i strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 11 maja 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

- 1) uchyła zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację strony powodowej i znoszącej wzajemnie koszty postępowania apelacyjnego i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego;**
- 2) oddala kasację strony pozwanej.**

Uzasadnienie

Sąd pierwszej instancji uwzględnił w części powództwo o zapłatę z tytułu wyższej ceny dostarczonej pozwanej energii cieplnej, aniżeli cena zapłacona dotychczas powódce przez pozwaną. W ocenie tego Sądu strona powodowa była uprawniona do stosowania nowej taryfy dopiero po bezskutecznym upływie okresu wypowiedzenia, tj. od 1 sierpnia 2002 r. Żądanie zapłaty wyższych cen za okres wcześniejszy Sąd ten oddalił.

Apelacje obu stron, skarżących wyrok w częściach niekorzystnych dla każdej z nich, oddalił Sąd Apelacyjny, znosząc wzajemnie koszty postępowania apelacyjnego.

Sąd drugiej instancji oparł się na ustaleniach i ocenach Sądu pierwszej instancji, które przyjął jako własne. Podzielił więc pogląd tego ostatniego, że taryfy dla ciepła są wzorcami umownymi, o których mowa w art. 384 k.c., twierdząc że art. 5 ustawy - Prawo energetyczne jest źródłem uprawnień przedsiębiorstw energetycznych ustalania ogólnych warunków umów sprzedaży lub umów przesyłowych w rozumieniu art. 384 k.c. Sąd Apelacyjny dokonał też wykładni art. 20 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (Dz. U. Nr 62, poz. 718 ze zm.) w zw. z art. 47 ust. 3 i 4 Prawa energetycznego przez wyrażenie poglądu, że datą ogłoszenia zatwierdzonej taryfy energetycznej jest data udostępnienia do sprzedaży lub w bibliotece dziennika urzędowego, w którym opublikowano tę taryfę, a nie wcześniejsza data wydania dziennika urzędowego, jeśli w tej dacie nie został on jeszcze udostępniony do sprzedaży, ani też w bibliotece.

W konsekwencji Sąd Apelacyjny przyjął, że taryfa dla ciepła obowiązywała strony zgodnie z treścią wzorca dopiero od początku sierpnia 2002 r., gdyż termin ten wyznaczył bezskuteczny upływ okresu wypowiedzenia umowy, bo z jego upływem uległ zmianie stosunek prawny zgodnie z treścią wydanego przez powódkę wzorca. Wcześniejsze podjęcie przez strony wstępnych negocjacji co do wprowadzenia nowych opłat i powiadomienie pozwanej przez powódkę pismem z dnia 3 stycznia 2002 r. o dacie wprowadzenia nowej taryfy, ocenił Sąd odwoławczy jako nie wiążące wobec braku opublikowania tych taryf. Zdaniem tego Sądu, nie jest ograniczeniem zasady swobody umów (art. 353¹ k.c.) zmiana treści umowy w czasie jej trwania, gdy strona umowy, realizując ustawowy obowiązek, wprowadza do takiego stosunku wzorzec umowny odmiennie kształtujący treść umowy.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżyły kasacjami obie strony.

Powódka oparła kasację na pierwszej podstawie kasacyjnej, zarzucając naruszenie następujących przepisów prawa materialnego:

- art. 20 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 20 lipca 2000 r. - o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (Dz. U. Nr 62, poz. 718 ze zm.) przez ich błędną wykładnię wskutek przyjęcia, że datą wydania wojewódzkiego dziennika urzędowego jest data udostępnienia go do sprzedaży w siedzibie organu wydającego dziennik.

- art. 47 ust. 4 ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. – Prawo energetyczne (Dz.U. 2003 r., Nr 153, poz. 1504 ze zm.) przez jego błędną wykładnię poprzez przyjęcie, że taryfa dla ciepła obowiązywała w umowie pomiędzy stronami dopiero od początku sierpnia 2002 r.

- art. 384 k.c. i art. 384¹ k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie w zw. z art. 5 ust. 4 – Prawa energetycznego w następstwie przyjęcia, że taryfa wprowadzona przez powoda zgodnie z wymogami prawa stanowi wzorzec umowy w rozumieniu art. 384 k.c.

W uzasadnieniu kasacji strona powodowa akcentuje stanowisko sprzeciwiające się uznaniu taryfy za wzorzec umowy w rozumieniu przepisów art. 384 k.c., a nadto twierdzi, że dniem publikacji taryfy ogłoszonej w wojewódzkim dzienniku urzędowym jest data określona na tym dzienniku jako dzień jego wydania przez organ wydający dziennik urzędowy, a nie dzień faktycznego udostępnienia go do sprzedaży w siedzibie organu wydającego. Powódka podkreśla, że przepisy Prawa energetycznego wprowadzają odrębne szczególne reguły, odbiegające od reguł kodeksu cywilnego dotyczących wzorców umownych, przesądzające o przesłankach związania taryfą odbiorów energii.

Powódka wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku przez zasądzenie wskazanych w kasacji kwot, ewentualnie o jego uchylenie w części oddalającej jej apelację i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Kasacja pozwanej zaskarża wyrok w części oddalającej jej apelację zarzucając:

- naruszenie art. 47 Prawa energetycznego przez błędną jego wykładnię wskutek przyjęcia, że ceny ustalone w taryfie mają charakter cen sztywnych, podczas gdy w świetle art. 3 pkt 17 w zw. z art. 56 pkt 1 ppkt 6 Prawa energetycznego mają one charakter cen maksymalnych w rozumieniu art. 538 k.c.

- naruszenie art. 233 k.p.c. poprzez przyjęcie, że między stronami nie doszło do uzgodnienia nowych (niższych) cen na dostawy ciepła, podczas gdy wymienione

faktury VAT przeczyły temu, skoro powód fakturował ciepło po niższych cenach niż w obowiązującej taryfie, a pozwany ceny te płacił. Zdaniem strony pozwanej, strony umowy uzgodniły niższą cenę niż w obowiązującej taryfie przez czynności konkludentne.

Z kolei powódka w odpowiedzi na kasację pozwanej wniosła o oddalenie tej kasacji w całości i zasądzenie od pozwanej kosztów postępowania kasacyjnego, twierdząc m.in., że pozwana nie podniosła w apelacji zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. przez przyjęcie, iż nie doszło do ustalenia przez czynności konkludentne niższej ceny niż wynikająca z taryfy, a nadto nie podnosiła w apelacji zarzutu naruszenia art. 47 Prawa energetycznego, zarzucając jedynie naruszenie art. 353¹ k.c. Powód wywodzi, że w związku z tym Sąd Apelacyjny zgodnie z art. 378 k.p.c. nie rozpoznał sprawy w tym zakresie.

Wreszcie pozwana, w piśmie procesowym z dnia 4 lipca 2005 r. nazwanym „odpowiedź pozwanego na kasację...”, wniosła o oddalenie w całości kasacji powoda i zasądzenie od niego kosztów postępowania kasacyjnego. Pozwana wywodzi, że umowa stron została zawarta już po wejściu w życie prawa energetycznego, że taryfa powinna obowiązywać po jej ogłoszeniu w sposób i w terminie przewidzianym prawem, a nadto, że przepis art. 384¹ k.c. miał już zastosowanie w rozpatrywanym sporze.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja powódki zasługiwała na uwzględnienie w wyniku oparcia jej na usprawiedliwionej podstawie, a to wobec trafności niektórych spośród zgłoszonych w niej zarzutów.

Natomiast kasacja pozwanej podlegała oddaleniu wobec braku w niej usprawiedliwionych podstaw.

W odniesieniu do kasacji powódki nie można było podzielić jedynie zarzutu niewłaściwego zastosowania art. 384 k.c., a uzasadnianego wadliwym – w ocenie skarżącej - przyjęciem, że taryfa wprowadzona przez powódkę stanowi wzorzec umowny, o którym mowa w art. 384 k.c. Wymieniony przepis nie zawiera zamkniętego katalogu wzorców umownych, wymieniając jedynie egzemplifikacyjnie niektóre z nich. Oznacza to, że możliwe jest ustalenie przez jedną ze stron umowy wzorca umownego w rozumieniu art. 384 § 1 k.c., choć nie mającego postaci ani ogólnych warunków umów, ani wzoru umowy ani regulaminu. W piśmiennictwie pojęciem „wzorca” określa się klauzulę lub zespół klauzul sformułowany przez jedną ze stron najczęściej przed zawarciem umowy i to w taki sposób, że druga strona nie ma wpływu na kształtowanie

ich treści. Za wzorzec uznaje się więc również taką klauzulę, która kreuje treść stosunku obligacyjnego w zakresie jej konkretnego, szczegółowego elementu, co oznacza, że pojęciem wzorców umownych obejmuje się także formularze, tabele, cenniki, czy wreszcie taryfy obejmujące stawki opłat. Nie ma więc racji strona powodowa o tyle, o ile sprzeciwia się kwalifikacji taryfy dla energii cieplnej jako wzorca umownego w rozumieniu art. 384 § 1 k.c. Zgodnie z art. 3 pkt. 17 Prawa energetycznego taryfa jest zbiorem cen i stawek opłat oraz warunków ich stosowania opracowanym przez przedsiębiorstwo energetyczne, które z mocy art. 47 ust. 1 Prawa energetycznego zobowiązane jest do ustalenia taryfy podlegającej zatwierdzeniu przez Prezesa URE. Ustawowemu obowiązkowi ustalenia taryfy przez przedsiębiorstwo energetyczne (art. 47 ust. 1) nie sprzeciwia się ustawowe uprawnienie tego podmiotu do ustalenia innej jeszcze postaci wzorca umownego, a mianowicie ogólnych warunków umów sprzedaży lub umów przesyłowych (art. 5 ust. 4 pr. energetycznego). Okoliczność, że ustawodawca nałożył na przedsiębiorstwa energetyczne obowiązek ustalania taryf nie pozbawia takich taryf charakteru wzorca umownego w rozumieniu art. 384 § 1 k.c., bowiem ten ostatni przepis stanowi o wzorcach umownych ustalonych przez jedną ze stron, bez względu na to, czy do takiego ustalenia dochodzi w wykonaniu przez tę stronę jej ustawowego obowiązku, czy też jedynie w wyniku skorzystania przez nią z ustawowego uprawnienia.

Zgoła odrębną kwestią jest to, że kwalifikacja taryfy jako wzorca umownego nie może jeszcze stanowczo przesądzać o kształcie przesłanek powodujących związanie drugiej strony umowy treścią takiego wzorca, wydanego w czasie trwania stosunku umownego o charakterze ciągłym. Z tego względu zarzut naruszenia art. 384¹ k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie należało uznać za trafny.

Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w niniejszej sprawie podziela bowiem stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 18 grudnia 2002 r., sygn. akt IV CKN 1616/00 (OSNC 2004/4/54) ale tylko o tyle, że taryfa ustalona przez przedsiębiorstwo energetyczne stanowi wzorzec umowny. Kwalifikacji tej nie można natomiast uznać za okoliczność zawsze przesądzającą o stosowaniu cywilnoprawnych przepisów określających przesłanki związania takim wzorcem, a w szczególności przyjmować, że wchodzi on w życie z upływem terminu wypowiedzenia umowy, czy też z chwilą prawidłowego zakomunikowania go drugiej stronie. Przepis art. 384¹ k.c., określający przesłanki związania drugiej strony treścią wzorca, nie może bowiem znajdować zastosowania w sytuacji, w której tożsama przedmiotowo materia

uregulowana została odmiennie w przepisach szczególnych, którymi niewątpliwie są normy objęte treścią art. 47 Prawa energetycznego. Ceny i taryfy dla paliw i energii ustalane są bowiem na podstawie przepisów Prawa energetycznego, określającego szczegółowe zasady kształtowania i kalkulacji taryf, co wynika z art. 44 – 50 tej ustawy (por. uzasadnienie postanowienia SN z dnia 8 marca 2000 r., I CKN 1217/99, niepubl.; uzasadnienie wyroku SN z dnia 11 kwietnia 2003 r., V CK 38/02, niepubl.). Okoliczność ta przesądza niewątpliwie o odrębnym i samodzielny w stosunku do uregulowań k.c. określeniu przesłanek związania treścią takiego wzorca umownego, jakim jest taryfa ustalona przez przedsiębiorstwo energetyczne. Można przyjąć, że stanowisko takie zostało już wcześniej wyrażone w orzecznictwie, bowiem w wyroku z dnia 2 października 2003 r., sygn. akt. V CK 228/02, OSNC 2004/11/183, Sąd Najwyższy stwierdził, że zatwierdzona i ogłoszona w trybie określonym ustawą z dnia 10 kwietnia 1997 r. – Prawo energetyczne (Dz.U. Nr 54, poz. 348 ze zm.) taryfa dla energii cieplnej obowiązuje z upływem terminu określonego w art. 47 ust. 4 tej ustawy, chyba że strony w umowie sprzedaży energii określiły inne warunki wprowadzenia zmian w zakresie cen i stawek opłat lub inny sposób rozliczenia. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę w pełni podziela stanowisko wyrażone w uzasadnieniu ostatnio powołanego orzeczenia, a mianowicie to, że przesłankami obowiązywania taryfy wynikającymi z przepisów art. 47 ust. 2 – 4 Pr. energetycznego są: zatwierdzenie przez Prezesa URE taryfy ustalonej uprzednio przez przedsiębiorstwo energetyczne, ogłoszenie zatwierdzonej taryfy we właściwym miejscowo wojewódzkim dzienniku urzędowym i upływ co najmniej 14 dni od dnia jej opublikowania. Spełnienie powyższych szczególnych przesłanek ustawowych, a nie przesłanek o których stanowi art. 384¹ k.c., przesądza więc o związaniu drugiej strony treścią taryfy, zważywszy zarazem, że brak jest ustaleń by strony umowy inaczej postanowiły, a wręcz przeciwnie postanowienia § 5 ust. 3 – 5 i ust. 8 – 9 umowy sprzedaży ciepła z dnia 1 marca 1999 r. wyraźnie wskazują na wiążącą aprobatę przez strony ustawowego trybu modyfikacji stawek i cen ustalonych w taryfie. Wobec powyższego za zasadny należało uznać zarzut kasacji naruszenia art. 47 ust. 4 Prawa energetycznego wskutek jego błędnej wykładni i w konsekwencji niewłaściwego zastosowania, a to w następstwie wadliwego uznania, że taryfa zaczęła obowiązywać między stronami dopiero po bezskutecznym upływie 6-miesięcznego terminu wypowiedzenia umowy. W orzecznictwie podkreślono już, że ustawowy obowiązek przedsiębiorstwa energetycznego poddania się procedurze wprowadzania taryfy zgodnie z wymogami art. 47 Prawa energetycznego jest

obowiązkiem o charakterze publicznoprawnym, przesądzającym zarazem o terminie stosowania nowych stawek taryfowych zatwierdzonej taryfy, a w każdym razie zakazującym stosowania stawek wyższych (por. wyroki Sądu Antymonopolowego z dnia 10 maja 2000 r., sygn. XVII Ame 59/99; z dnia 6 marca 2002 r., sygn. XVII Ame 39/01; z dnia 12 września 2001 r., sygn. XVII Ame 71/00 – niepublikowane; zob. też: postanowienie SN z dnia 8 marca 2000 r., I CKN 1217/99 niepubl.; wyrok SN z dnia 5 sierpnia 2004 r., sygn. III CK 349/03, niepubl.).

Zasadny okazał się także zarzut kasacji błędnej wykładni art. 20 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 20 lipca 2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (Dz. U. Nr 62, poz. 718 ze zm.).

Rację ma bowiem powódka twierdząc, że dniem ogłoszenia zatwierdzonej przez Prezesa URE taryfy był dzień wydania dziennika urzędowego oznaczony na tym dzienniku, w którym zamieszczona została taryfa dla ciepła, bez względu na późniejszą faktyczną datę udostępnienia tego dziennika urzędowego do sprzedaży w punkcie sprzedaży lub w bibliotece Urzędu. Zgodzić się należy ze skarżącą, że właściwe, tj. zgodne z art. 20 ust. 2 zd. 2 tej ustawy, określenie daty wydania dziennika urzędowego jest ustawowym obowiązkiem organu wydającego dziennik. Uchybienie temu ustawowemu obowiązkowi mogłoby ewentualnie rodzić negatywne konsekwencje ale tylko wobec sprawcy tego naruszenia, a nie może wywoływać negatywnych skutków dla podmiotu kierującego akta do ogłoszenia, który to podmiot nie ma wpływu na prawidłowość określenia dnia wydania dziennika urzędowego, będącego zarazem dniem promulgacji zawartych w nim aktów. Odmienna interpretacja przyjęta w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wywołuje poważną obawę powstania niepewności stanu prawnego, bo wbrew woli ustawodawcy, wyrażonej w art. 20 ust. 3 w zw. z art. 20 ust. 2 zd. 1 wymienionej ostatnio ustawy, wiąże dzień ogłoszenia aktu i wynikające z tego faktu skutki prawne z zupełnie przypadkowym i nie dającym się precyzyjnie zlokalizować i dookreślić w czasie zdarzeniem, w postaci faktycznego udostępnienia dziennika urzędowego w bibliotece i w punkcie sprzedaży Urzędu Wojewódzkiego.

Wobec powyższego Sąd Najwyższy uznał kasację powódki za opartą po części na usprawiedliwionych podstawach i orzekł jak w punkcie pierwszym sentencji wyroku na podstawie art. 393¹³ § 1 k.p.c., znajdującego w niniejszej sprawie zastosowanie na mocy art. 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2005 r. Nr 13, poz. 98).

Kasacja pozwanej nie zasługiwała na uwzględnienie wobec braku w niej usprawiedliwionych podstaw. Oba przepisy objęte zarzutem naruszenia, a więc zarówno art. 233 k.p.c., jak również w szczególności art. 47 ustawy - Prawo energetyczne, są artykułami o rozbudowanej strukturze, co wymagało precyzyjnego wskazania przez stronę skarżącą ich konkretnych jednostek redakcyjnych (paragrafów, ustępów), jako zawierających te przepisy, których naruszenia dopuścił się – w ocenie skarżącej – Sąd drugiej instancji. Tymczasem Sąd Najwyższy – będący sądem kasacyjnym – nie może wyręczać strony ani nie jest uprawniony do samodzielnego dokonywania konkretyzacji zarzutów lub też stawiania hipotez co do tego, jakiego przepisu dotyczy podstawa kasacji. Ogólnikowość powołanej podstawy kasacyjnej uniemożliwia sprawdzenie jej zasadności i zwalnia Sąd Najwyższy od podejmowania próby jej sprawdzenia (postanowienie SN z dnia 16 października 1997 r., II CKN 390/97, niepubl., postanowienie SN z dnia 12 maja 1997 r. I CKN 107/97, niepubl.).

Jedynie więc marginesowo można powiedzieć, że treść uzasadnienia zarzutu naruszenia art. 233 k.p.c., wskazująca na uzgodnienie przez strony niższej ceny niż obowiązującej taryfie wskutek fakturowania przez powódkę zużytego ciepła po niższych cenach, dowodzi w istocie nie wadliwego dokonania oceny dowodów, ale błędnego określenia woli stron umowy, co ewentualnie uzasadniałoby naruszenie art. 65 § 2 k.c. Naruszenia tego przepisu pozwana nie objęła jednak zakresem zarzutów kasacji, a Sąd Najwyższy zobowiązany był rozpoznawać sprawę w granicach wynikających ze znajdującego w tym postępowaniu zastosowanie art. 393¹¹ § 1 k.p.c.

Również uzasadnienie zarzutu błędnej wykładni art. 47 Pr. energetycznego, pomijając brak wskazania konkretnego ustępu, a ewentualnie i punktu, którego zarzut miałby dotyczyć, opiera się na przypisywaniu Sądowi Apelacyjnemu poglądu, którego Sąd ten nie wyraził. Wbrew stanowisku pozwanej, Sąd odwoławczy nie przyjął jakoby ceny ustalone w taryfie miały charakter cen sztywnych, bowiem na s. 6 uzasadnienia zaskarżonego wyroku wyraźnie skłonił się do poglądu wyrażonego w przytoczonym orzeczeniu SN, że negocjowanie cen w ramach taryfy jest możliwe.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w punkcie drugim sentencji wyroku, działając na podstawie art. 393¹² k.p.c., znajdującym w niniejszej sprawie zastosowanie z mocy art. 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. 2005 r. Nr 13, poz. 98).